

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТІВ У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розглянуто глобальні екологічні проблеми, які необхідно вирішувати шляхом екологізації суспільного життя та забезпечення доступності екологічної інформації для населення й розвиток екологічної освіти. Теоретично розкрито проблеми функціонування соціально-еколого-економічних складових у природокористуванні та формування екологічного світогляду студентів.

Ключові слова: екологічні проблеми, екологізація, природокористування, формування екологічного світогляду, студенти економічних спеціальностей.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У другій половині ХХ століття гостро постала проблема екологічної кризи. Прийшло усвідомлення того, що ця криза має антропогенний характер і залежить від потужної перетворювальної діяльності сучасного людства.

Взаємовідносини суспільства і природи полягають у тому, що фактори економічного зростання - трудові ресурси, засоби виробництва і природні ресурси використовуються суспільством для розвитку виробництва. Питання взаємовідносин суспільства і природи та використання природних ресурсів стають дедалі актуальнішими. Однак сучасна екологічна ситуація є досить унікальною, оскільки значно зросла інтенсивність впливу людини на природне середовище.

Незадовільна економічна ситуація не дає змоги швидко розв'язувати екологічні питання. Тому вбачаємо тісний взаємозв'язок між економічними і екологічними чинниками розвитку суспільства та сталого екологічно безпечного розвитку. Відповідно, для того, щоб досягти екологічно збалансованого розвитку рекреаційних територій, необхідно забезпечити соціальну, економічну та екологічну безпеку, раціоналізувати процеси природокористування відповідно до природно-ресурсного потенціалу території.

Необхідність узгодження екологічної, соціальної та економічної складових функціонування суспільства привела до ухвалення на Всесвітній конференції ООН з питань навколишнього природного середовища і розвитку Концепції сталого розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.). Соціальна, економічна та екологічна складові стратегії сталого розвитку розглядаються як інтеграція Концепції розвитку екологічної освіти України (2001 р.) та Концепції розвитку економічної освіти України (2003 р.) в процесі формування екологічного світогляду.

Формування екологічного світогляду особистості є основною метою побудови системи освіти та підготовки громадян із високим рівнем еколого-економічних знань, про що наголошено в Законах України «Про освіту» (1991), «Про вищу освіту» (2014), Стратегії ЄЕК ООН освіти для сталого розвитку (2005), Постанові Президії НАН України «Про наукові засади екологічної економіки» (2003), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), «Платформі для дій «Освіта-2030» (2015) тощо.

Еколого-економічне регулювання має охоплювати весь комплекс заходів, спрямованих на поліпшення природокористування та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, насамперед це стосується використання загальноекономічних важелів. Регулювання повинно бути спрямоване на захист навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів, сучасних методів екологічного менеджменту на засадах сталого розвитку.

Проте сьогодні недостатньо розроблені теоретичні проблеми функціонування соціально-еколого-економічних складових у природокористуванні, не досліджено зв'язок між визначенням основних напрямів використання природних ресурсів у регіональному та галузевому напрямках, не визначено механізм оцінювання впливу природокористування на еколого-економічний стан окремих регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Роблячи перші кроки у

розв'язанні екологічних проблем, суспільство починає спиратись на наукові засади. Але ще бракує досвіду роботи на відповідному рівні, відбувається гальмування процесу екологічної обізнаності фахівців.

Питання глобальних екологічних проблем розглядали О. Гагарін, О. Іващенко, П. Олдак, В. Панов, О. Панухник, В. Симоненка, В. Хесле, О. Фокін, Л. Чернишова та ін. науковці.

Дослідженням співвідношення інтересів економіки та екології займалися О. Винницька, М. Винницький, І. Замула, В. Копійка, Ю. Федунь, Р. Фещур, О. Хилова, Т. Шинкаренко та ін. Автори вважають, що економіка й екологія перебувають у прямій взаємозалежності і тісній взаємодії. Тому очевидно, що кризовий стан довкілля поглиблює занепад економіки, а депресивний стан економіки погіршує стан довкілля.

Питання екологічного виховання фахівців-економістів порушують С. Апостолук, В. Джигирей, Г. Мельник, Р. Пустовіт, Ю. Туниця, М. Шапочка та ін. Проте немає одностайної думки, яку саме екологію треба викладати економістам, в якому обсязі та яким способом.

Питання професійної підготовки майбутніх економістів розглядають у роботах І. Бернацький, І. Бланк, М. Вачевський, А. Гальчинський, В. Ганін, Л. Грущенко, П. Єщенко, І. Кобелева, В. Козаков, В. Кулішов, С. Мочерний, Т. Поясок, Н. Примаченко, Й. Петрович, І. Прокопенко, Є. Савельєв. Науковці розглядають економічну підготовку як систему освітніх і виховних заходів, що формує особистість студента і передбачає оволодіння ним економічними знаннями та вміннями, виховання його морально-економічних якостей.

Формулювання мети статті. Метою статті є вивчення наукової літератури, де досліджено проблеми, дотичні до процесу формування екологічного світогляду студентів.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб вирішити існуючі глобальні екологічні проблеми, необхідно не тільки поглиблювати наукові знання про природу й антропогенний вплив на природні процеси, а й вивчати законодавчі та економічні чинники, які дозволяють запобігати забрудненню довкілля.

Філософ В. Хесле зазначає, що основні тенденції розвитку людства в останні століття визначалися економічною парадигмою, що орієнтує свідомість людини на споживацьке ставлення до світу навколишньої природи, до інших людей і до самої себе [1, с. 24].

Саме панівний вплив економічної парадигми розвитку людства зумовив технократичний характер цивілізації. А це у свою чергу привело до того, що свідомість людини стала формуватися в контексті перетворення речових властивостей і відносин навколишнього світу з метою їх використання для виживання та економічного добробуту людини.

Першопричинами еколого-економічних проблем в Україні О. Панухник називає такі:

- успадкована структура економіки з переважанням ресурсо- та енергоємних галузей, негативний вплив яких посилений переходом до ринкових умов;
- зношеність основних засобів промислової і транспортної інфраструктури;
- наявна система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання природних ресурсів, відсутність чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій;
- недостатня сформованість інститутів громадянського суспільства;
- недотримання природоохоронного законодавства;
- недостатнє розуміння суспільством пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку [2, с. 115].

Сьогодні можна констатувати, що ця межа антропогенного впливу на біосферу повною мірою не осмислена, а рівень освоєння екологічних моральних норм і цінностей низький. Тому не працюють екологічні закони й акти, оскільки не відповідають потребам кожної особистості, а екологічні знання людини і відповідне ставлення до природи не сприяють екологізації її господарської діяльності.

Дослідження взаємозв'язків між об'єктами екологічної, соціальної та економічної підсистем є вкрай актуальним питанням стратегії екологоорієнтованого розвитку національної економіки. Як вказує Мальте Фабер, між екологами та екологічними економістами практично немає суперечок, а от стосунки останніх з представниками панівної течії в економіці не надто гармонійні. Причина полягає в тому, що економісти розглядають природу як підсистему

економічної системи, тоді як екологічні економісти дотримуються цілком протилежної позиції [3, с. 58].

Місце екологічних проблем в економічному житті держави визначається не лише національними традиціями чи ментальністю, а й рівнем добробуту населення. Високі рівні матеріального достатку і задоволення духовних потреб членів суспільства, тобто високі макроекономічні показники, сприяють формуванню потреби й у відповідному навколишньому середовищі. І, навпаки, високий рівень безробіття, низькі доходи на особу, незначні видатки держави (через дефіцит бюджету) на соціальні потреби, ще й якщо їх ускладнюють високі темпи інфляції, роблять пріоритетними зовсім інші проблеми, незалежно від того, чи це ігнорування буде мати негативні наслідки сьогодні, чи в майбутньому.

Забезпечення ефективності еколого-економічної системи опосередковується такими двома видами діяльності: охороною навколишнього середовища та раціональним природокористуванням. Проблема охорони навколишнього середовища стосується насамперед ресурсів природи, які забруднюються відходами виробництва та споживання або деградують у процесі антропогенної діяльності. Раціональне природокористування стосується насамперед природних ресурсів, зменшення їх кількості, які стають відходами на стадії виробництва.

Необхідність узгодження екологічної, соціальної та економічної підсистем потребувала розроблення відповідної ідеології, якою стала Концепція сталого розвитку.

Фундаментальною передумовою переходу суспільства до моделі сталого розвитку є гармонізація економіки та екології, економічного та екологічного розвитку. Сучасна економіка, орієнтована на зростання споживання, неминуче посилює деградацію біосфери. На рівні підприємств і організацій ця суперечність зумовлена відсутністю культури підприємництва та екологічної культури працівників, незадовільним рівнем менеджменту підприємств усіх галузей економіки, слабкістю екологічної бази більшості промислових підприємств.

Концепція переходу України до сталого розвитку покликана забезпечити збалансоване вирішення екологічних проблем без гальмування економічного розвитку. Недооцінювання будь-якої зі складових Концепції стійкого розвитку може призвести до негативних наслідків.

Суть Концепції – одночасний розвиток трьох її складових – зростання економіки з покращенням екологічної ситуації та вирішенням соціальних питань. Соціальна складова спрямована на забезпечення стабільності соціальних і культурних систем через справедливий розподіл благ не тільки між одним поколінням, а й між поколіннями. Екологічна складова покликана забезпечити цілісність біологічних і фізичних природних систем через збереження здатності до самовідновлення та динамічної адаптації таких систем до змін. Економічна складова концепції передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і впровадження екологічних (природо-, енерго- та матеріалозберезувальних) технологій, включаючи створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, перероблення та знищення відходів [4, с. 206].

Обґрунтування необхідності вирішення екологічних проблем природокористування засобами економіки здійснили В. Копійка, Ю. Федунь, Р. Фещур, Т. Шинкаренко та ін. Дослідники вважають, що, по-перше, економічний розвиток визнається доцільним у разі зниження природоємності господарства та забезпечення екологічного захисту; по-друге, економіка визнається лише засобом досягнення високого рівня життя людини, який необхідно негайно екологізувати; по-третє, людина, її потреби та інтереси повинні стати пріоритетом сталого розвитку.

Основою успішного вирішення екологічних проблем і запобігання екологічним катастрофам визнана екологізація економіки, законодавства і суспільства. Екологізація економіки полягає в забезпеченні сталого, екологічно безпечного природокористування та збереженні ресурсно-екологічної рівноваги через зниження природоємності виробництва та зменшення впливу економіки на біосферні процеси обміну речовин і енергії.

Екологізацію Ю. Федунь, Р. Фещур розглядають як зміни суспільно-економічної формації, здійснення у певній послідовності конкретних стадій формування економічних відносин, що враховують екологічні можливості, важливість перетворення відходів виробництва та споживання їх у процесі праці та життя людей [5].

Основне завдання сьогодні – це усвідомлення власниками та керівниками різних ланок

підприємства необхідності впровадження систем екологічного менеджменту і в рамках встановлених їм обмежень дотримання принципу постійного поліпшення стану довкілля.

Екологічну кризу Землі можна подолати за допомогою економічних наук, зокрема за організацією та веденням бухгалтерського обліку екологічної діяльності суб'єкта господарювання. При цьому мають відбутися певні зміни в системі бухгалтерського обліку.

А для цього необхідно сформулювати екологічний світогляд суспільства, проводити екологічне виховання й надавати екологічну освіту. Вкрай необхідним є усвідомлення людиною якості природної спадщини, яку отримують від неї майбутні покоління. Одним із способів екологізації суспільного життя є забезпечення доступності екологічної інформації для населення й розвиток екологічної освіти.

В умовах екологічної катастрофи й економічної кризи виникає необхідність у паралельному розвитку економіки та екології. Економічна діяльність людини, що сприяє задоволенню її матеріальних потреб, повинна бути узгоджена з реальними можливостями природного середовища.

Ринкові відносини, інтеграція країни в міжнародне співтовариство, всебічна інформатизація суспільства потребують підвищення якості й рівня економічної діяльності підприємств та організацій. Це зумовлює нові, більш жорсткі вимоги до фахівців у сфері фінансової, виробничої та господарської діяльності.

Суперечності економічних і екологічних інтересів, що загострилися в останні десятиліття, сприяли вивченню змісту, форм і методів екологічної освіти, яка є певною сумою знань, здатністю в конкретних умовах виробити чіткі уявлення про зв'язок людини з природою. Як зауважила І. Кобелева, економіка відіграє велику роль у житті суспільства, вона об'єктивно функціонує й удосконалюється. У зв'язку з цим значну увагу необхідно приділяти питанням екологічної орієнтації економічної освіти, з одного боку, і економізації екологічної освіти, з іншого [6, с. 4].

У практичній діяльності майбутній економіст, банкір, фінансист, менеджер повинні вміти орієнтуватися в зміні стану навколишнього природного середовища різних країн і регіонів для прийняття оптимального, екологічно виваженого економічного рішення. Крім власне економічних рис, економісти повинні володіти екологічним мисленням і самосвідомістю у процесі використання природних ресурсів та виробництва різноманітних матеріальних благ.

Увага багатьох дослідників до теоретичних і методичних засад підготовки економістів у вищих навчальних закладах зосереджена на визначенні особливостей психолого-педагогічних та дидактичних умов оволодіння професійною діяльністю та формуванні професійно важливих особистісних якостей. Однак у контексті формування екологічного світогляду сучасних фахівців, зокрема майбутніх економістів, у жодному дослідженні не розглянуто ці проблеми.

Одним із основних завдань вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців економічних спеціальностей, є підготовка спеціалістів нової генерації. Економічна підготовка студентів економічних спеціальностей повинна бути нерозривно пов'язана з їхньою екологічною підготовкою.

Мета економічної освіти не може бути досягнута без посилення екологічної складової. Проблеми економіко-екологічної освіти тільки починають розглядати (В. Зуєв, Ю. Караван, І. Кобелева, С. Ключка, О. Писаренко, Б. Плясковський, К. Ульяновська).

У статті В. Зуєва «Формування екологічної культури студентів економічних спеціальностей» досліджено особливості процесу екологічної освіти та виховання в умовах навчального закладу економічного профілю. Цей процес є комплексним (забезпечує єдність процесів навчання і виховання), системним (відображає системний підхід до структурування знань про довкілля), міждисциплінарним (має можливість формування спеціальних знань, умінь, навичок під час вивчення різних дисциплін), інноваційним (дає можливість застосовувати нові педагогічні технології та методичні прийоми) [7, с. 125].

Конкурентоспроможні фахівці-економісти, які володіють основами ринкової економіки, підприємництва, комерції, маркетингу, менеджменту, повинні вміти компетентно і творчо вирішувати екологічні проблеми в майбутній практичній діяльності. У зв'язку з цим в основу

формування екологічного світогляду студентів економічних спеціальностей покладені діяльнісне ставлення до оволодіння екологічними знаннями, інтерес до екологоорієнтованої діяльності, самостійної роботи у вирішенні проблемних екологічних ситуацій і завдань.

До завдань, спрямованих на досягнення мети екологічної освіти майбутнього економіста або менеджера, належить і залучення студентів до вирішення проблем навколишнього середовища на місцевому рівні, ця необхідність обґрунтовується практичними та педагогічними міркуваннями. По-перше, студенти отримують можливість реалізувати набутий обсяг екологічних знань та вмінь на практиці, беручи участь в аналізі екологічної безпеки реально діючих виробництв і підприємств невикробничої сфери. По-друге, це дає кожному студенту можливість відчути особисту причетність до вирішення суспільно значущих екологічних проблем, розібратися в їх суті, джерелах виникнення і заходах попередження. Розглянуте завдання сприяє реалізації широко поширеного в екологічній сфері принципу «мисли глобально, дій локально».

Автор Б. Плясковський вказує на такі особливості в екологічній освіті студентів економічних спеціальностей:

- формування екологічних знань, що передбачає розуміння сучасних екологічних проблем держави й світу, усвідомлення їх важливості, актуальності й універсальності;
- формування усвідомлення безперспективності технократичної ідеї розвитку й необхідності зміни її на екологічну, яка базується на розумінні єдності всього живого й неживого в складно організованій системі гармонійного співіснування й розвитку;
- доведення до свідомості студентів ідеї єдності екологічного простору, що знаходить вираження у тісному взаємозв'язку всіх держав, незважаючи на самостійність їх економічних, політичних і військових стратегій;
- усвідомлення екологічних цінностей і потреб, взаємозв'язку екологічних та економічних результатів діяльності, формування активної екологоорієнтованої життєвої позиції;
- розвиток особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому, регіональному, національному і глобальному рівнях, уміння прогнозувати особисту діяльність і діяльність інших людей та колективів;
- розвиток уміння приймати відповідальність у вирішенні проблем навколишнього середовища, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки;
- глибоке вивчення правового регулювання дій людини у ставленні до навколишнього середовища [8].

Активізація екологічної освіти, потреби її вдосконалення та реформування спричинені змінами світогляду людства.

Різні аспекти проблеми формування світогляду особистості висвітили у своїх працях філософи О. Безпалько, М. Мамардашвілі, Є. Моносзон, Н. Немченко, В. Овчинніков, О. Пащенко, Л. Рибалко, А. Спіркін, В. Черноволенко, В. Шинкарук, Т. Шуртакова. Науковцями створені необхідні теоретичні основи для проведення подальших досліджень у напрямі формування екологічного світогляду майбутніх економістів.

Світогляд людини нерідко базується на її безпосередньому життєвому досвіді. Через те вона дає неадекватні відповіді на питання світоглядного характеру, які виникають перед нею або взагалі не в змозі на них відповісти. Кожна людина вільна у виборі свого світогляду, проте вона не може бути вільною від суспільних відносин.

Проблему екологічного світогляду особистості, як-то: підходи до визначення його сутності і складових, шляхи формування та розвитку – розглядають у філософських, соціально-екологічних, еколого-психологічних, психолого-педагогічних дослідженнях.

У філософських дослідженнях (Д. Беляєв, О. Глушко, О. Іващенко, О. Молотова, Л. Полещук, А. Спіркін, В. Стьопін, В. Черноволенко, Р. Шиндаулова, В. Шинкарук, Т. Шуртакова) проблема екологічного світогляду людини пов'язується з екологічною освітою для сталого розвитку людської цивілізації, який визначається як узагальнювальна ідея екологічної освіти, його світоглядна основа. Системоутворювальною ланкою в цих роботах є проблема пошуку варіантів виходу зі сформованої екологічної кризи. Одним із таких варіантів науковці вважають переорієнтацію сформованого антропоцентричного світогляду на світогляд

екоцентричний.

На думку О. Іващенко, В. Панова, О. Гагаріна, в цьому випадку необхідно говорити швидше не про екологічну освіту, спрямовану на забезпечення сталого розвитку спільноти людей і природи, а насамперед про екологічну освіту, спрямовану на формування екологоорієнтованого світогляду як центрального, мотиваційно-смыслового компонента екологічної свідомості та поведінки особистості [9, с. 11].

У соціально-екологічних дослідженнях таких науковців, як О. Варго, О. Воскобій, І. Воронцова, О. Гагарін, Н. Немченко, А. Харчук, проблема екологічного світогляду суспільства й особистості розглядається у взаємозв'язку з екологізацією суспільної свідомості й суспільної пропаганди екологічного мислення та розвитку творчого потенціалу особистості в умовах соціально-природного і соціокультурного середовища. Ґрунтовний розвиток ця проблематика отримала також у зарубіжній інвайронментальній психології, зокрема в рамках такого її напрямку, як екологія креативності або творчого потенціалу (D. Stokols), яка досліджує проблеми взаємодії психологічних і ситуативних факторів у розвитку індивідуальних здібностей та питання впливу історичних, географічних, соціокультурних і політичних обставин на розумовий розвиток особистості в межах різних національних і культурних контекстів.

Предметом еколого-психологічних та педагогічних досліджень є екологічна свідомість (О. Глушко, С. Дерябо, Б. Ліхачов, О. Рубанова, С. Соболева, С. Совгіра, В. Ясвін), а екологічний світогляд науковці розглядають як його світоглядний (свідомості) компонент. Крім того, вони вивчають проблеми та методи формування в особистості екологічних знань, відповідального ставлення до природи, практичних навичок етичної взаємодії особистості з навколишнім природним світом (складників екологічного світогляду), зокрема під час спеціально організованої екологоорієнтованої діяльності.

Уперше світоглядний компонент екологічної спрямованості особистості був досліджений І. Суравегіною, яка обґрунтовувала його як розуміння цілісності природи, її цінності (практичності), науково-пізнавальної, естетичної, економічної, соціальної зумовленості ставлення до природи.

Як гіпотезу О. Іващенко, В. Панов, О. Гагарін розглядають твердження, що формування екологічного світогляду має відбуватися як процес набуття екологічних цінностей з розвитком екологічної компетентності за допомогою залучення особистості до екологоорієнтованих видів діяльності [9, с. 8].

Провідною складовою екологічного світогляду якраз і є такі життєві цінності та установки, в основі яких лежать самоцінність природи і планети в цілому й переконаність людини в тому, що вона несе відповідальність за їх збереження та сталий розвиток. Лише тоді ми можемо говорити про особистість з екологічним світоглядом.

Проблема формування екологічного світогляду останнім часом привертає все більше уваги науковців, але закономірності та особливості формування екологічного світогляду студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів потребують додаткового вивчення. Розв'язання екологічних проблем без цілеспрямованої підготовки професійних кадрів до природоохоронної діяльності, формування екологічного світогляду майбутніх фахівців в умовах вищої школи неможливе.

Особливого значення формування екологічного світогляду набуває в процесі підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічної сфери, які повинні будуть під час професійної діяльності вирішувати еколого-економічні завдання та проблеми екологізації економіки.

Становлення екологічного світогляду сьогодні, на думку С. Соболевої, йде за чотирма основними напрямками: науковим, що виражається в прагненні реалізувати на практиці наявні теоретичні й практичні знання про наявні в природі зв'язки, можливість уникнути їх порушення під час виробничої діяльності людини; економічним, який виражається в усвідомленні економічної невідповідності виробничої діяльності, що руйнує природне середовище; культурним, що проявляється в прагненні зберегти природне середовище як елемент культурного середовища; політичним – знаходить вияв у прагненні людей створювати умови, гідні для існування людини.

Екологічний світогляд студентів економічного профілю формується на основі

екологічних, еколого-економічних та соціоекологічних знань, умінь та навичок. Засвоєння їх студентами сприяє формуванню мотивацій та настанов у спілкуванні з природним середовищем, екологічної грамотності та норм екологічної етики, розвитку екологічного мислення, активної екологічної діяльності, потреби в здоровому способі життя, екологічному світосприйнятті, екологічних переконань.

Зазначимо, що формування екологічного світогляду студентів економічного профілю має свої особливості.

По-перше, воно базується на принципі «випереджального відображення». Ураховуючи таку специфіку, С. Соболева вважає, що у свідомості студента має відбуватися постійне оцінювання можливих наслідків втручання в природу.

Друга особливість полягає у його еколого-економічній спрямованості. Майбутній фахівець не може бути вузьким спеціалістом у визначеній галузі. Він повинен бути грамотною, високоінтелектуальною людиною, яка добре розуміється на природних процесах, володіє знаннями з різних галузей екології, має системне бачення еколого-економічних проблем і можливість їх уникнення у своїй практичній діяльності, може приймати компетентні рішення, щоб відвернути еколого-економічні збитки [10, с. 188-190].

На думку А. Харчук, М. Купчак, для того, щоб підвищити рівень екологічного світогляду, потрібно визначити пріоритети для держави та всього людства серед особливостей сучасних проблем з охорони навколишнього природного середовища; посилити роль еколого-правової освіти в молодого покоління та виховання в нього почуття обов'язку в галузі екології; залучати молодь до активної природоохоронної діяльності на основі знань, отриманих під час навчання у вищих навчальних закладах; забезпечувати усвідомлення особистої відповідальності за стан навколишнього природного середовища на місцевому, загальнодержавному й глобальному рівнях [11, с. 302].

Для успішного формування екологічного світогляду екологічна освіта повинна вирішити три завдання: формування екологічних уявлень про взаємозв'язки в системі «людина – природа» і в самій природі; формування суб'єктивного ставлення до природи; формування системи технологій і стратегій у взаємодії із природою.

Висновки. Отже, на основі викладеного вище можна стверджувати, що одним із дієвих шляхів вирішення екологічних проблем є перехід на інноваційну модель розвитку національної економіки як основного засобу екологобезпечної модернізації виробництва та впровадження процесів ресурсозбереження. Інноваційна модель виробництва в поєднанні з ресурсозбереженням дозволить при тому самому рівні видобутку ресурсів виробляти з них більше продукції, матеріалів, сировини, завдяки безвідходним технологіям, вторинній переробці, використанню відходів тощо. Економічний підхід до екологічних проблем передбачає, при оцінці раціональності виробничого процесу враховувати шкоду, що завдається природі, і витрат суспільства на її усунення.

Розв'язання економічних та екологічних проблем на державному рівні має доповнюватися підвищенням екологічної свідомості та зростанням громадянської активності населення, його самоорганізації та мобілізації.

Подолання екологічної кризи вимагає формування такої свідомості в людей, в основі якої лежить усвідомлення того, що людина не протистоїть природі, вона є її ключовим моментом.

Отже, для успішного розв'язання складних екологічних проблем потрібно утвердити екологічний світогляд як на рівні індивідуального буття, так і суспільного, реалізувати екологічну ідеологію життя, стимулювати екологізацію економіки й виробництва, зрештою, сформуванню постіндустріальну екологічно зорієнтовану цивілізацію.

Перспективи подальших досліджень. Хоча проблема формування екологічного світогляду останнім часом привертає дедалі більше уваги науковців, закономірності та особливості формування екологічного світогляду студентів ВНЗ потребують додаткового вивчення. До цього часу ще не розглядалась проблема формування екологічного світогляду студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, які в процесі становлення мають зробити вибір своєї ролі на шляху до суспільства збалансованого розвитку. Адже саме цим людям доведеться вирішувати еколого-економічні завдання та проблеми екологізації

Список використаних джерел

1. Хесле В. Философия и экология / В. Хесле ; [пер. с нем. А. Судаков]. – М. : Наука, 1993. – 208 с. – (Серия: Философия современного мира).
2. Панухник О. В. Теоретико-методологічні засади формування інституту ційного механізму сталого розвитку країни: регіональний аспект / О. В. Панухник // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 6. – С. 113–117.
3. Фабер М. Яким бути екологічному економісту / Мальте Фабер // Відповідальна економіка. – 2009. – Вип. 1. – С. 57–65.
4. Замула І. В. Екологія як об'єкт дослідження економічних наук у контексті стійкого розвитку / І. В. Замула // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 1. – С. 202–210. – (Серія: Економічні науки).
5. Федунь Ю. Б. Актуальні проблеми забезпечення сталого еколого-економічного розвитку України в умовах інтеграції до ЄС / Ю. Б. Федунь, Р. В. Фешур // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2005. – № 547. – С. 276–283. – (Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку).
6. Кобелева І. В. Дидактические условия экономико-экологического обучения студентов экономических специальностей педагогических вузов : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Инна Викторовна Кобелева. – Магнитогорск, 1999. – 156 с.
7. Зуев В. Формирование экологической культуры студентов экономических специальностей / Владимир Зуев // Problems of education in the 21st century. – 2007. – Vol. 1. – P. 125–134.
8. Плясковський Б. В. Діалектика розвитку екологічної свідомості / Б. В. Плясковський // Філософські проблеми сучасного природознавства. Екологія, культура і соціальна практика. – 1991. – Вип. 77. – С. 71–78.
9. Иващенко А. В. Экологоориентированное мировоззрение личности : монография / А. В. Иващенко, В. И. Панов, А. В. Гагарин – М. : Изд-во РУДН, 2008. – 225 с.
10. Соболева С. М. Формування екологічної свідомості студентів фінансово-економічних спеціальностей у процесі екологічної підготовки / С. М. Соболева // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 2. – С. 187–192. – (Серія: Педагогіка).
11. Харчук А. І. Вплив екологічної освіти на формування екологічного світогляду майбутніх фахівців ДСНС України / А. І. Харчук, М. Я. Купчак // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. – 2013. – № 8. – С. 300–304.

Н. Ю. Душечкина**ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ СТУДЕНТОВ В НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ**

В статье рассмотрены существующие глобальные экологические проблемы, которые необходимо решать путем экологизации общественной жизни и обеспечения доступности экологической информации для населения и развитие экологического образования. Теоретически раскрыты проблемы функционирования социально-эколого-экономических составляющих на основе формирования экологического мировоззрения студентов.

Ключевые слова: экологические проблемы, экологизация, природопользование, формирование экологического мировоззрения, студенты экономических специальностей.

N. Dushechkina**RESEARCH PROBLEMS OF FORMING STUDENTS ENVIRONMENTAL OUTLOOK IN THE SCIENTIFIC LITERATURE**

The article describes the current global environmental problems that must be solved by greening of public life and ensuring the environmental information availability to the public and developing environmental education. The problems in the functioning of social, ecological and economic components on the basis of forming students' ecological outlook are theoretically revealed.

Keywords: environmental problems, greening, natural resources, the formation of ecological outlook, students of economic specialties.